

Zbóró száz hársa.*

Tilia Rákócziana Wagn. nov. hybr. et diversae formae generis Tiliae in Zbóró (olim in Hungaria septentrionali, nunc in Československo)

ab Prof^o I. GYÖRFFY (Szeged)
lectae

et ab D^{ro} JOANNE WAGNER (Budapest)
determinatae.

— Cum tabulis photographiis III.-VII. —

Auctore : I. GYÖRFFY (Szeged)

TARTALOM :

- I. rész. Bevezető. Zbórói vár és Zbórói Rákóczi kastély történeti múltja; mindkettő pusztulása az orosz betörés alkalmával. — Zbórói 100 hárs.
- II. rész. A Zbórói 100 hárs fákról gyűjtött anyag rendszertani felsorolása Tilia Rákócziana Wagn. hármás bastardus növény leírása.
- III. rész. Villámsújtott öreg hárs megszerzése története; törzséből eredő korong évgyűrűi száma.
- IV. rész. Köszönetek. I.—V. tábla fényképeinek magyarázata.

Sáros vármegyének, Hazánk történetében nagy szerepet játszó területét utóbbi években mohászati tanulmányaim miatt többször felkellett keresnem.

1935 aug. 6.-án kora hajnalban indultam Késmárk-Löcse-Branyiszkói hágó-Eperjes-Bártfán át; aznapi végcélom Zbóró volt. A Zbórói várrom és a Zbórói kastély vonzottak, mert mohászati nagy könyvem-ben a magyar historiában híres szerepet játszó helyeket mentül többször bevonni, — nemcsak magyar mohászhoz való kötelességemnek ismerem, hanem sűrűn gyakorolom is.

* Bemutatta a szerző az Egyetem Barátai Egyesülete természettudományi szakosztálya 1936. ápr. 1.-én tartott szakülésén.

A mohák fejlődésrendellenességei terén ugyan valami értékeset, ha nem is leltem, mégis azért bekerül *Zbóro* falu és a *Zbóroi várrom* is térképemre, mint egyszerűbb adatot nyújtó helyek.

Eme útamot erősen felajzott idegekkel tettem meg. Sáros vármegyének szelíd dombja láttán mind HAZSLINSZKY Frigyes emlékéen merengtem, kinek sírjára aznap tátrai susogó fenyő galyából font koszorút és Calluna-csokkrétát tevék le a „Magyar botanikusok hálajaként“ mondattal...

Zbóro vára, a várrom nem sokkal hitegetett; t. sz. f. m.-a (335 m.), substratuma (homokkő), a nagy széles völgy (száraz volta, melegsége), keveset is ígért és keveset is adott.

Kiemelkedő hegy előugráson fekszik a festői rom.

A történet adatai szerint nem egyidőben épült. „A vár kisebb méreteiben — már IV. Béla idejében létezett. A TARCZAY—CSETNEKY—ZÁPOLYAI, majd DESSEWFY-, PÉCHY- és TAHY-családok tulajdona volt“.¹

„1548-ban SERÉDY GYÖRGYÉ, akitől I. RÁKÓCZI ZSIGMOND 80,000 tallérért vette meg, 1566-ban.

SERÉDY, bánatában, hogy el kellett hagynia a kastélyt, a Bártfafürdői és az országút kereszteződésénél, ahol ma a Serédy-emlék áll, mint utóljára, búcsúzóul visszatekintett Zbórorra, összeesett és meghalt“.²

A *Zbóroi várban* halt meg I. RÁKÓCZI FERENC Erdély fejedelme 1676. júl. 8.

1683-ban ZRINYI ILONÁTÓL SCHULTZ császári tábornok foglalja el és a várat leromboltatja.

A későbbi várúr: Asprenont gróf; aki II. Rákóczi Ferenc nővérét: Juliá-t vette nőül. E család kihaltával a vár az Erdődy grófokra szállott.

A RÁKÓCZIak régi dicsőségét már csak a várrom hirdeti és lent Zbóro faluban a kastély.

De ez is csak *hirdette*. Milyen volt hajdan? Megkapó!

A *Zbóroi kastélyt* I. RÁKÓCZI FERENC 1665 körül építtette.

Impozáns, nemes ízlésű renaissance stylusban épült volt. (Tab. III. phot. 1.)

¹ Dr. ATLASZ Miklós: Bardejov, Zborov és Bardejov-Kupelė (Bártfafürdő) története és ismertetése (Évszám nélkül) p. 21.

² Dr. ATLASZ I. c. p. 21.

A mellé épült templom 2 zömök tornyával, magas gerincű hátával teljesen belesímult a kastély élvonalába. (Tab. III. phot. 2.)

A világháború áldozata lett e pompás kastély. Nekem is mutatták, honnét jött be az orosz hadsereg és honnét lőtték *Zbórot*.

Az oroszok gránátjai felgyújtották és a puszta falak maradtak meg. (Tab. III. phot. 3.)

A vártemplom tornyait is levítették ágyúgolyói. A templom sírboltját is feltörték az oroszok. (Tab. III. phot. 4.) cf. ATLASZ id. m.)

Ma az egyik torony romján *nyírfa* nőtt ki . . . . Betula . . . Rossz szelleműző — a régi hagyomány szerint: Nyírfaseprű, nyírfaégetés . . . . Vagy csak készül? Még nőni kell? Hogy rossz szelleműző legyen? . . . .

De a faluban most is látható több ház — etc. rom.

Ezek is az orosz invasiót emlegetik.

Rom és rom mindenütt . . . Egyedüli élő emlékek a RÁKÓCZIak neve hirdetői a: 100 hárs . . . . Egy nagy hatalmas fasor szegélyezte. (Tab. IV. phot. 5.) széles út.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY Erdély fejedelmének (1630—1648) kedvenc tartózkodási helye volt *Zbóro*.

Leveleit — ismeretesen — innét, ígyen datumozta: „Datum sub centum tillis“.

Bártfán, a Sáros vármegyei Múzeum több eredeti RÁKÓCZI levelet³ őriz, többjét *Zbóron*⁴ írták a RÁKÓCZIak.

Hát szép is ez a hárs sor!

Egészen összeér sátoruk (Tab. IV. phot. 6).

Kissé távolabbról terjedelmes, nagy széles koronájuk záródik. (Tab. IV. phot. 5.)

De látjuk: i g e n k ü l ö n b ö z ő vastagságúak, itt-ott kivágott csonk van. (Tab. IV. phot. 7.)

A legöregebb példány a tab. IV. phot. 8. feltüntetett (mellelte már vékonyabb, előtte egy kivágott fa csonkja).

Nagy hévvel, szerettem volna a történeti fákról moha emléket gyűjteni munkámhoz.

³ VAS Antal dr.: Vezető a Sárosvármegyei múzeum oklevél kiállításában Bártfán. Bártfán 1907: 319, 334, 337, 345, 356, 358. számúak.

⁴ L. c. 351, 355. számúak.

Bár, volt, a megfelelő exponálságú oldalakon *Leucodon sciuroïdes*, *Orthotrichum*-ok, *Anomodon viticulosus*, de sterilisek, és ami kevés c. frct. volt, nem volt fejlődésrendellenességet mutató.

De legalább begyűjtöm e történeti hársakat — gondoltam! — és sűrűn vagdostam ágakat, amelyek közül sok igen jó, szép természetes állapotban volt.

Mindjárt arra gondoltam: ha már mohászati eredményt nem adnak a történeti fák, tisztázza a Tudomány legalább mineműségüket.

Mert valahogyan mégis mi tőlünk követeli a nagy Világ, hogy *Eleink*-et megbecsüljük, Nagyaink emlékeit ápoljuk.

A Múlt tisztelete részemről meg is hozta az eredményt.

Erről akarok én itt tulajdonképpen beszámolni.

Gyönyörű utat alkot a „száz hárs“. Da valójában csak 66 van, ezek közül öregebb van 57 törzs az egyik, a főúton. A derékszöggel együttesen van ma is száz hárs.

Láttam rögtön, hogy itt többféle faj van, ezért mindazt, amit a magam szemivel is másnak tartottam, begyűjtöttem pár herbáriumi példányban.

Mivel a *Tilia*-k monographistájának Dr. WAGNER JÁNOS ny. főigazgató mélyen tisztelt Barátomnak is örömet akartam szerezni, őt kértem fel az anyag feldolgozására.

Miként alább következik.

II.

***Tilia Rákócziana* Wagn. n. sp. et diversae formae generis *Tiliae* in Zbóro** (olim: in Hungaria septentrionali, nunc in Československo)

ab Prof^o I. GYÖRFFY (Szeged)
lectae,

ab D^{re} JOANNE WAGNER (Budapest)
determinatae.

Aufzählung der gesammelten Arten geschieht nach jenem System, welches Dr. J. WAGNER in seiner Monographie anwendet [Johann WAGNER, Budapest: Die Linden des historischen Ungarns.-Mitteilungen der Deutschen Dendro-

logischen Gesellschaft. I. Teil Nr. 44. 1932:316—344; II. Teil Nr. 45. 1933:5—60].

Fundort all der unten folgenden Arten und Formen ist *Zbóro*, neben dem *Rákóczi-Castell*, von den historisch berühmten „RÁKÓCZISCHEN HUNDERT LINDENBÄUMEN“ der Allée [Princeps Transsilvaniae GEORGIUS I^{us} de RÁKÓCZI (1630—1648) wohnte hier sehr gern und datierte seine Eriefe nur folgendenweise: „Datum sub centum tiliis“] 335. M. ü. d. M. gesammelt am 6. Aug. 1935.

von Prof. I. GYÖRFFY (Szeged).

1. *Tilia cordata* MILL. var. *major* Sp.

Diese Art ist in der Allée reichlich vorhanden.

Die Früchte waren noch ziemlich klein. Blätter gesund, kaum einige hie und da mit, von Blattläusen ausgesaugten Flecken.

cordata MILL. var. *opina* WAGN. (Magy. Botan. Lapok — XXXI. 1932:57).

J. WAGNER schreibt auf der Scheda folgendes:

«Nem tartom lehetetlennek, hogy a var. *major*-nak határozott darabok közül egyik másik talán ugyanerről a fáról való, pl. amely legalúl fekszik. Hebariumi példákkal azonban így van az ember. A kis zászlós, de nagy levelű tipikus *major* fákon is előfordulhat, hogy különösen meggyesett (megfagyott) ágakon a levél is, a zászló is torzul. Viszont a legszebb var. *opimá*-n is akad itt-ott kisebb zászlós virágzat.»

Bemerkung von WAGNER in Scheda — Wörtliche Übersetzung:

«Ich halte es nicht für unmöglich, dass einige für var. *major* determinierte Stücke von eben demselben Baum stammen, z. B. jenes, welches ganz unten liegt. Aber mit den Herbarexemplaren geht es den Menschen so. Auf den, mit kleinen Flügeln, aber mit grossen Blättern versehenen typischen var. *major* — Bäumen kann es auch vorkommen, dass besonders an gestützten (oder abgefrorenen) Zweigen so das Blatt, als auch das Flügel-

blatt deformiert. Jedoch auch auf der schönsten *var. opima* findet sich hie und da, ein kleineres Flügelblatt.»

(ung. Bemerkung von J. WAGNER in scheda.)

Über die Verbreitung der *var. opima* WAGN. schreibt J. WAGNER im Ung. Botan. Bl. XXXI. 1932:57: «Bei SZÁR (Komitat Fejér)»; im 44. Jahrb. b. Deutsch. Dendrol. Gesellschaft 1932:336: «Spontan im Walde bei SZÁR, hier und da in Kultur».

Früchte waren noch klein; Blätter gesund. Ein schöner Zweig.

7. *Tilia platyphyllos* SCOP.

Mit schon ausgebildeten grossen Früchten; die Pflanze ist ganz frisch erhalten. Nur 1 Exemplar.

platyphyllos SCOP. *var. tenuifolia* HOST.

«Ez már majdnem tipikus *Tilia platyphyllos* SCOP. *var. tenuifolia* HOST.» «Diese ist schon beinahe typische *Tilia platyphyllos* SCOP. *var. tenuifolia* HOST.»

(Bemerkung von J. WAGNER in schedā.)

Mit gut entwickelten, grossen Früchten; die Exemplare sind gesund, nur handschuhfingerförmige Cecidien sitzen auf den Oberseiten der Blätter.

Über die Verbreitung sagt J. WAGNER: „Zerstreut spontan, häufig gepflanzt“ (cf. Mitt. d. Deutsch. Dendr. Ges. 45. 1933:30).

Bastarde der *Tilia platyphyllos* SCOP.

Tilia vulgaris HAYNE (*T. platyphyllos* × *T. cordata*).

In vielen Exemplaren eingesammelt. Früchte mächtig, schon gut ausgebildet.

An der Blattunterseite, bei den Nervenverzweigungen — besonders am Grunde des Blattes — sitzen hellbraune, haarige, längliche, kleine Cecidien; auch mehrere nebeneinander.

«Erre is áll az, amit a *T. cordata* *var. major*-nál megjegyztem. Lehet, hogy egypár darab nagyobb zászlós és az ez alapon elválasztott *pervulgaris*-hoz tartozik.»

«Auch für diese Pflanze gilt, wass ich bei *Tilia cordata* *var. major* bemerkte. Es ist möglich, dass einige Stücke mit grös-

seren Flügelblättern versehen sind, und so zu der auf diesem Grund getrennten *pervulgaris* gehören.»

(Bemerkung von J. WAGNER is schedā.)

In der Monographie sagt J. WAGNER über ihre Verbreitung folgendes: «Spontan und in Kultur sehr verbreitet und variiert stark» cf. Mitt. d. Deutsch. Dendr. Ges. 44. 1932:341.

Tilia pervulgaris WAGNER in Mitt. d. Deutsch. Dendr. Gesellsch. 45. 1933:34.

= *Tilia platyphyllos* SCOP. × *T. cordata* MILL. var. *longibracteata* KIRCHN.

Mit stark ausgebildeten Früchten; Blätter ganz gesund.

J. WAGNER erwähnt diese Combination nur von KÖSZEG (cf. Mitt. d. Deutsch. Dendr. Ges. 45. 1933:34).

Tilia Rákócziana WAGN. hybr. nova (6.-ten Okt. 1935).

= *Tilia cordata* MILL. var. *rostrata* GÁYER et WAGN. × *T. platyphyllos* SCOP. × *T. argentea* DESF.

= csőrös termésű *vulgaris* × *T. argentea*.

= gespitzt-fruchtknotige *vulgaris* × *T. argentea*.

Új hármashybrid = Neuer Trippelbastard.
— tabulae nostrae V., VI. —

Über den neuen Trippelbastard schrieb mir J. WAGNER am 6.-ten Okt. 1935 folgendes:

«A zborói hársak közt van egy új 3-as hybrid. Összetétele tekintetében megfelelne a *Tilia Árpádiana*-nak. Ez is *T. platyphyllos* × *T. cordata* és × *argentea*. A különbségek a következők: az *Árpádiana* a 3 faj típusainak a vegyülékéből alakult, az új 3-as hybrid termésén azonban feltűnő hosszú, 1½ mm-es csőr van, tehát bizonyára a *T. cordata* var. *rostrata* GÁY. et WAGN. var.-nak van itt része, már azért is, mert a *cordata* erősebben van képviselve és a *cordata* var. *rostrata* elterjedtebb. Ez a legfőbb különbség. Ami az egyes fajok részvételének mértékét illeti ez a következő:

Az *Árpádianá*-n legerősebben van képviselve a *cordata*. Első rápillantásra tiszta *cordatá*-nak látszik. Csak erősebb nagytánsnál tűnnek fel az egyszerű és ritkán álló csillagszőrök.

Az új hybriden uralkodik kissé a *cordata*, különösen az erezetten, szakáll!, a termése törékeny!; de sokkal erősebben van meg (mint az *Árpádiánán*) a *platyphyllos* hatás, levél forma, színe, erezet, szőrözet (sokkal erősebb) (különösen a meddő ágon!), és erősebben érvényesül az *argentea* is, mert fiatal hajtásokon, a leveleken felül is bőven van csillagos szőr és a termésen is fel lehet ismerni az *argentea* jeleget.

Szép lenne, ha *T. Rákócziana*-nak neveznök!

Diagnosis D^{ris} J. WAGNER (6. Oct. 1935):

«*Tilia Rákócziana* WAGN. nova hybr. (*T. cordata* MILL. var. *rostrata* GÁY. et WAGN. × *T. platyphyllos* SCOP. × *T. argentea* DESF.)

Fiatal hajtásai barnák vagy szürkészöldek, csillagszöröktől ± pelyhesek. Levelei közepesek — 8 cm hosszúak és szélesek, szabálytalanul, féloldalasan szívalakúak ± hirtelen kihegyesedők. Szélük egyenletesen, aprón fogazott, a fogak kurtán kihegyezettek. A 3-madrendű erek alig látszanak, legfeljebb részben kissé kiemelkedők, részben egyenlőközűek, részben hálósak, recézettek. A levelek felszínén az erek egyszerű és csillagos szöröktől ± szőrösek, alsó lapjukon különösen az érben ± sűrűbben szőrösek, a szőrök részben egyszerűek, részben ágasak, csillagosak, az érzugokban barnás szakállal. Virágzata kevés virágú; zászlója — 8 cm. h., — 16 mm sz. nyeletlen. Termése hosszúkás, — 10 mm h., — 7 mm sz. 1½ mm h. csőrrel, szürkésbarna odatapadó csillagszöröktől molyhos.

Terem Zboró, Rákóczi kastély mellett, „Rákóczi 100 hársa” közt. legit et detexit 1935 VIII. 6. Prof. Dr. GYÖRFFY (Szeged).

A *Tilia Rákócziana* 3-as fajvegyülék. *Tilia cordata* behatására mutatnak: a levelek ± recés erezete, a barna szakáll, a vékonyhéjú, törékeny termés... A *T. platyphyllos* jellegekhez tartozik a levelek minősége, zöld színe, részben egyenlőközű ér-hálózata, egyszerű szőrözete; végre a *T. argentea* a fiatal hajtásokon, a levelek mindkét oldalán fellépő csillagos szőrözet, részben a zászlókon és terméséken mutatkozik.

Dr. WAGNER.»

Übersetzung der Orig.-Diagnose von Dr. J. WAGNER (6. Oct. 1935):

Tilia Rákócziana WAGN. nova hybr.
 (*Tilia cordata* MILL. var. *rostrata* GÁY. et WAGN. × *T. platyphyllos* SCOP. × *T. argentea* DESF.)

— Taf. V., VI. —

Die jungen Triebe sind braun oder graugrün, von Sternhaaren ± filzig. Blätter mittelmässig, bis 8 cm lang und breit, unregelmässig, halbseitig herzförmig ± rasch zugespitzt. Blattrand gleichmässig, klein gezähnt, Zähne kurz zugespitzt. Nerven dritten Grades kaum sichtbar, höchstens teilweise etwas erhaben, teils gleichraumig, teils netzartig, gegittert. Die Nerven auf der Oberseite der Blätter sind mit einfachen und mit Sternhaaren ± bedeckt; an der Unterseite besonders an den Nerven ± dicht haarig; die Haare sind teils einfach, teils gabelig, sternförmig, mit braunem Bart in dem Nervenwinkeln. Blütenstand mit wenigen Blüten; Flügelblatt bis 8 cm lang, bis 16 mm breit sitzend. Früchte länglich, bis 10 mm lang, bis 7 mm breit, mit 1½ mm langem Schnabel, von graubraunen anhaftenden Sternhaaren filzig.

Hab.: Zbóro (im Comit. Sáros des ehemaligen Ungarns; jetzt Československo) neben dem *Rákóczi-Kastell*, zwischen den Lindenbäumen: „R á k ó c z i ' s h u n d e r t L i n d e n b ä u m e“ legit et detexit am 6. Aug. 1935. Prof. GYÖRFFY (Szeged).

Die *Tilia Rákócziana* WAGN. ist ein Trippelbastard. Auf den Einfluss der *Tilia cordata* weisen hin: die ± netzartige Nervation, der braune Bart, der dünnhäutige, brüchige Fruchtknoten... Zu den *platyphyllos* — Eigenschaften gehören: die Beschaffenheit der Blätter, die grüne Farbe, das zum Teil gleichmässige Nervennetz, einfache Behaarung; und endlich die Eigenschaften von *T. argentea* zeigen sich: an jungen Trieben, an Sternhaaren an beiden Blattflächen und teils an Flügelblättern und an Fruchtknoten.

Dr WAGNER.»

In unserem Briefwechsel verhandelten wir über den Namen und weil ich schon von Anfang an den Namen GYÖRGY de RÁKÓCZI verewigen wollte, schrieb mir mein hochverehrter Herr Oberdirector i. P. Dr J. WAGNER in dem 6. Oct. 1935. datierten Briefe, dass er auch gerne damit einverstanden ist.

Denominavimus speciem hanc novam hybridam ad hono-

rem Georgi I^o de Rákóczi ab anno 1630—1648
Principis Transsilvanie.

(tabulae nostrae V., VI.)

III.

Zbóro-n jártamkor (1935. aug. 6.) az egyik öreg hárs le-
fűrészelt és lecsonkolt hatalmas törzse a híres hársfia sorban
földön feküve hirdette a földi mulandóságot.

Miként juthatna Botanikus Múzeum-om is e híres fák ko-
rongjához? — gyötrődtem rajt' sokat.

Erre öreg hárs korongjának megszerzése amiatt is felette
érdekelt: hány évgyűrűje van? Már aug. 7.-én írtam a Lersch-
villából Bártfára. Főtiszt ZSEBRÁCZKY Géza preláthus és múzeum
igazgató Úr felkérésemre a megfelelő lépéseket mindjárt meg-
tette és már a Zbóron jártam (VIII. 6.) után harmadnapra (VIII.
9.) értesíteni szíves volt actioja megindításáról.

Főtiszt. ZSEBRÁCZKY Géza igazgató Úr értesített később
arról: «a megszerzett darab villámcsapástól sújtott hársfának
alsó rönkje, melynek kérgét az egyik oldalon, az egész hosszban,
körülbelül 20 cm szélességben a villám lehántotta. Tehát a ké-
reg nem ép. A többi kívülről ép, bévül azonban egész kis mér-
tétkben és méretben 3 cm háromszög-ben korhadt s ez a korhadt
kanáliska az egész hosszban végighúzódik.»

(ZSEBRÁCZKY in litt. 1935. 17. IX. ad me.)

A törzsnek 230 cm magasságú részletét fűrészeltette ko-
rongokra ZSEBRÁCZKY főtisztelendő, aki a szétfűrészelt koron-
gokat le is fényképezte (VII. tábla). A VII. tábla 16. számú pho-
tographiáján feltüntetett korong hosszátlója 140 cm volt.

A korongok méretei ezek:

szám	nagyobb cm	kisebb átmérő cm	legkisebb vastagság cm
2	90	87	73 . . . . 29—25
4	89	—	73 . . . . 37—28
6	99	—	89 . . . . 28—27
8	100	—	68 27
10	107	—	56 26
12	108	—	59 23
14	122	—	53 25
16 a. b.	53 - 57	—	50 28

Botanikus Múzeumom a VII. táblán feltüntetett korongok közül a 12. phot. 4. számú korongját és a 13. photographia sorozat 12. számú korongját kapta.

E korongokat több hónapi szárítás után 1936 márc. közepén gyalultattam le és politúroztattam ki.

Bemutattam a maguk valóságában a szakülésen.

Hány éves a korong?

Történelmi számítással, mivel I. RÁKÓCZI GYÖRGY (1594—1648 X. 11) okmányain van a híres: „Datum sub centum tiliis“, tehát úgy nagyjában 300—310 évgyűrűnek kellene kijönni.

Én ott *Zbórón* a földben hagyott csonkot, a törzs alját 140 cm átlósnak mértem meg.

Botanikus Múzeum-unkba jutott a VII. tábla 4.-gyel jelzett korongja 86.5 cm, illetőleg 73.5 cm.

E korong politúrozott lapján az évgyűrűk roppant változó szélességűek. A fa fiatal korában nagy széles pászták láthatók. De változó aztán az illető év vegetatiós idejében mutatkozott klímának megfelelőleg. Feltűnő keskenyek az utolsó 15 évi évgyűrűk.

Összesen: 175 évgyűrűje van e korongnak.

A dolog érdemén ez nem változtat. 175 évvel ezelőtt pótolták a hálás utódok, ezzel a törzsszel, a régebben ültetett, de közben kipusztulót.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY emlékének ápolása épp' ez a bizonyítéka, hogy a közben kipusztult hársakat pótolták újakkal.

Ahogy teszik újabban is. Hiszen a IV. tábla ábrája jól mutatja és mondtuk is, hogy sok fiatal is van a régiek közt. «Az idők folyamán utánpótoló példányokkal együtt összevissza a derékszögbe még mindig van vagy száz hárs, de nincs kerítés...» írja ZSEBRÁCZKY Géza főtiszt. Úr, aki éppen ezért nagyon aggódik e történelmi hársfák jövő sorsa iránt.¹

Nagyemlékű jó RÁKÓCZI GYÖRGY nevét nemcsak Botanikus Múzeumunkban, hanem *Füvészkert*-ünkben is meg lehetett volna örökíteni.

¹ Még a világháború alatt (1915) megjelent képeken látható az öreg hársokat körülvevő kerítés és pihenő padok v. ö. SZUTÓRISZ Frigyes: Sárosvármegyei album p. 21, 25. kép.

WEISZ TIBOR egyetemi hallgató Úr, tanítványom, amikor 1935 szeptemberében visszajött egyetemünkre, pár ágat hozott a „Z b ó r ó i s z á z h á r s”-ról.

Azonnal hajtatóba tettem s mikor megeredtek egy részéből itteni alanyokra szemeztek be a fűvészkerti kertész urak. Ősszel még éltek.

Most már elpusztultak. Szakismeret mellett tudományos érzék, és tudomány szeretet kell az ilyenekhez.

De hiába: magam, egyszemélyben kertész is nem lehetek . . .

A bosszankodás és szégyenérzet mellett azonban a leg-sajnálatra méltóbb dolog az, hogy e hárságak nem élednek fel már . . .

IV.

Legutóljára legyen szabad a hála igaz szavaival fordulnom Főtiszt. ZSEBRÁCZKY Géza Úrhoz, pápal prelátus kassai székesegyházi t. kanonok, é. esperes-plébános, Bártfa város polgármestere, levéltárosa és múzeumi igazgatójához (Krajinské Múzeum Šarišské v Bardiove) = Bártfa-Bardejov — aki a legnagyobb készséggel több hónapon át állandó felvilágosításokkal ellátni jó volt; igen sok történeti adatot bocsátott rendelkezésemre; pompás saját fényképfelvételei copiáival megsegíteni, megajándékozni s azok közléséhez engedélyét megadni jó volt; s aki fáradságot nem ismerve kegyes volt a megszerzett öreg hársfá-ból Botanikus Múzeum-om részére is két korongot ajándékozni s azokat a leszállításra alkalmas módon nagy gondal csomagoltatni.

Dr. WAGNER János nyug. főigazgató (Budapest) mélyen tisztelt barátomat hasonló mértékben illeti köszönetem azért, mert az anyag feldolgozását elvállalni szíveskedett.

Hálás köszönetem illeti azonban a *Csehszlovák Állam kiviteli hatósága* tek. vezetőségét is, mert megengedni szíveskedett a fakorongok 1. vá m m e n t e s kezelését és 2. azok k i v i t e l é t (a 2 korong együttesen 210 kilogramm súlyt tett ki) — tekintve a tudományos célt.

Őszinte hálám illeti a nm. *m. kir. Kereskedelemügyi Minisztérium*-ot intézkedéseért (114357/1935. sz. alatt), hogy a vá m m e n t e s kezelést elrendelni méltóztá-

tótt, nemkülönben a *Hidasnémeti* m. kir. *Vámkirendeltség* nagytek. vezetőségét, hogy a 2 hárskorongot továbbítani szíveskedett.

A *Tilia Rákócziana* lephotographálását NAGY ISTVÁN intézeti gyakornok Úrnak köszönöm.

Végül hálával említem meg, hogy ezt a excursiómat a *Rockefeller Foundation* anyagi támogatása tette lehetővé.

Erklärung der Tafeln.

Taf. III.

1. Phot. *Rákóczi-Kastell* im Dorf *Zbóró*. Erbaut 1660; Im ehemaligen Ungarn war es Mädchen-Internat der Forst-Unterbeamten und -Diener (gekaufte Karte — Aufgenommen von der Firma DIVALD, Eperjes).
2. Phot. *Rákóczische Kirche des Rákóczi Schlosses* im Dorf *Zbóró* (gekaufte Karte — Aufgenommen von DIVALD, Eperjes).
3. Phot. *Rákóczi Kastell* im jetzigen (1935) Zustande. Während dem Weltkriege (1915), von den russischen Brandkugeln in Brand gesteckt (Orig.) — Aufgenommen von Hochwü. Géza ZSEBRÁ CZKY. (Bártfa-Bardejov).
4. Phot. Die Ruine der *Rákóczischen Kirche*, ebendamals in Brand gesetzt. (Oben auf der Turmuine wächst eine *Betula*) — (Orig.-Aufgenommen von Hochwü. Géza ZSEBRÁ CZKY, Bártfa-Bardejov.)

Taf. IV.

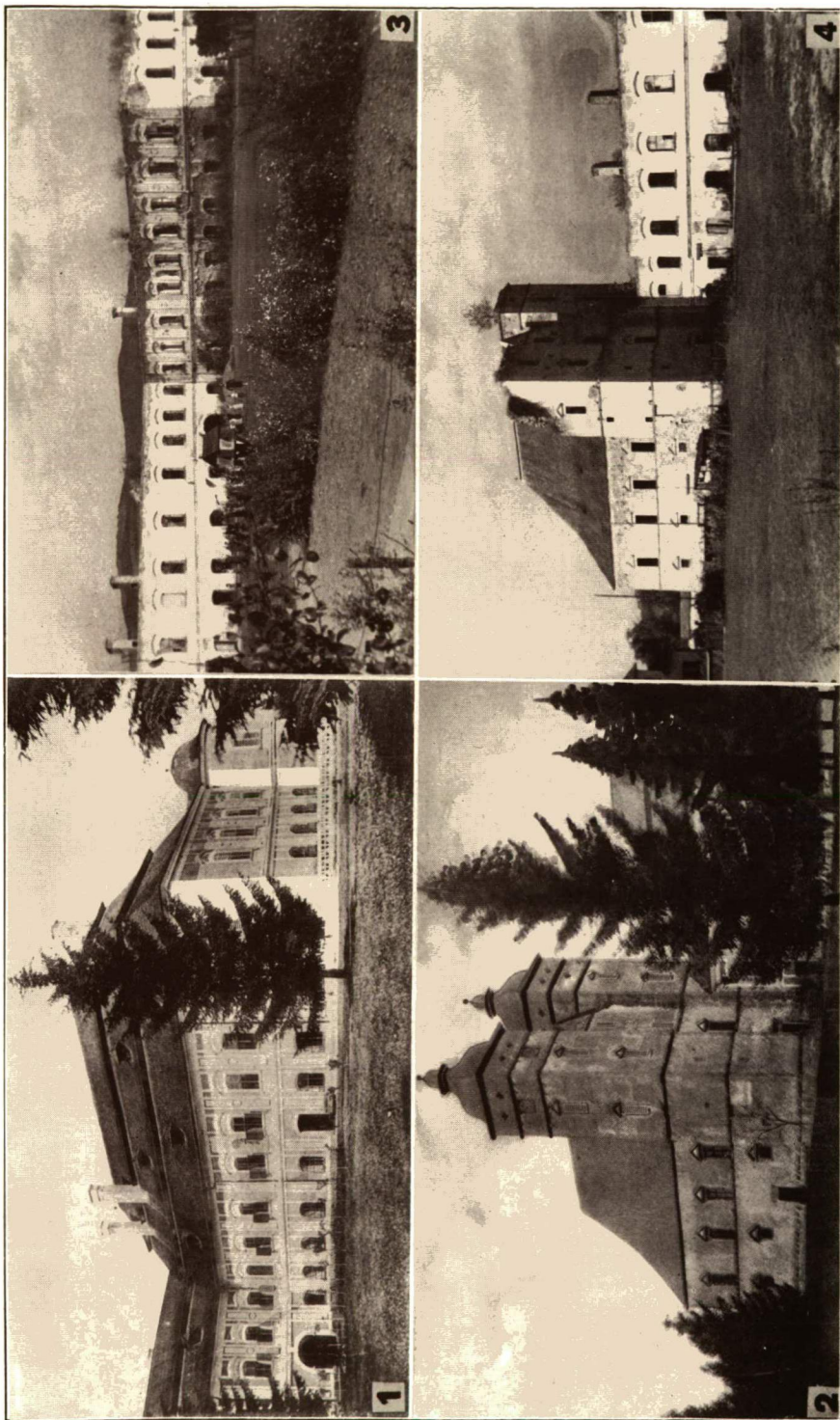
5. Phot. Die berühmten 100 *Rákóczi-Linden*. (Orig.-Aufg. von Hochwü. Prelat Géza ZSEBRÁ CZKY, Bártfa-Bardejov).
6. Phot. Eingang der Allée der *Rákóczischen* hundert Linden.
7. Phot. Ein Teil der 100 Linden (Orig.-Aufgen. vom H. Hochwü. Prelat Géza ZSEBRÁ CZKY, Bártfa-Bardejov).
8. Phot. Der mächtigste Stamm der berühmten hundert Linden (Beide aufgen. vom Hochwü. H. Prelat Géza ZSEBRÁ CZKY, Bártfa-Bardejov).

Taf. V.

9. Phot. *Tilia Rákócziana* WAGN. nov. sp. hybr. Trippelbastard. (*Tilia cordata* var. *rostrata* GAY. et WAGN. × *T. platyphyllos* SCOP. × *T. argentea* DESF.)

Ein Zweig mit Früchten (*Zbóró*, „*Rákóczische* 100 Linden“ am 6. Aug. 1936. leg. et detexit Prof. I. GYÖRFFY) (Photographiert I. NAGY) Verkleinert.

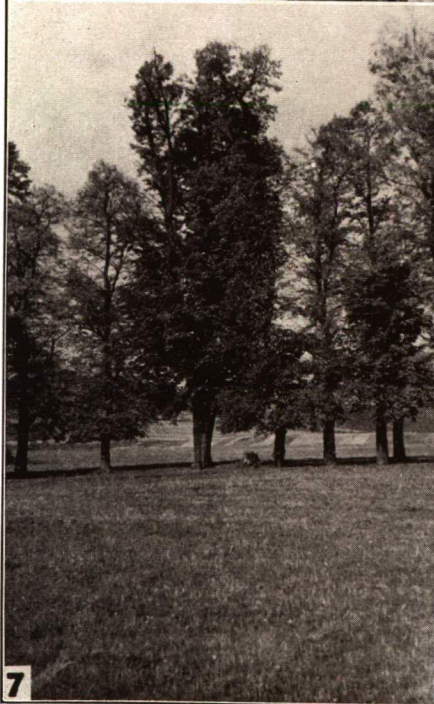
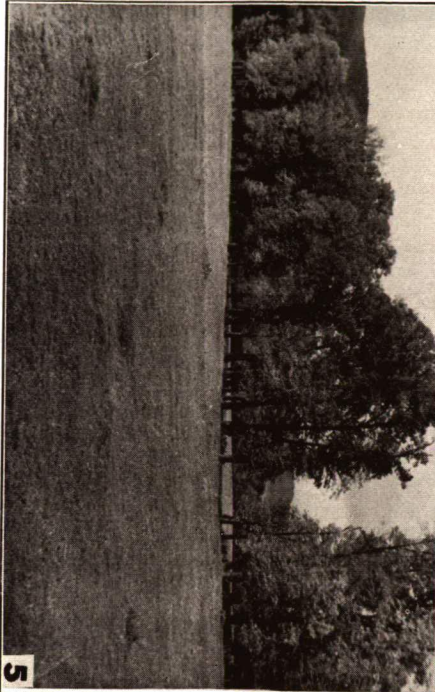
10. Phot. *Tilia Rákócziana* WAGN. nov. sp. hybr. Trippelbastard (*Zbóró*, „*Rákóczische* 100 Linden“ am 6. Aug. 1936 leg. et detexit Prof. I. GYÖRFFY) (Photographiert I. NAGY) Verkleinert.

Győrffy: Zborói 100 hárs

Ifj. Kellner E. műint. Budapest

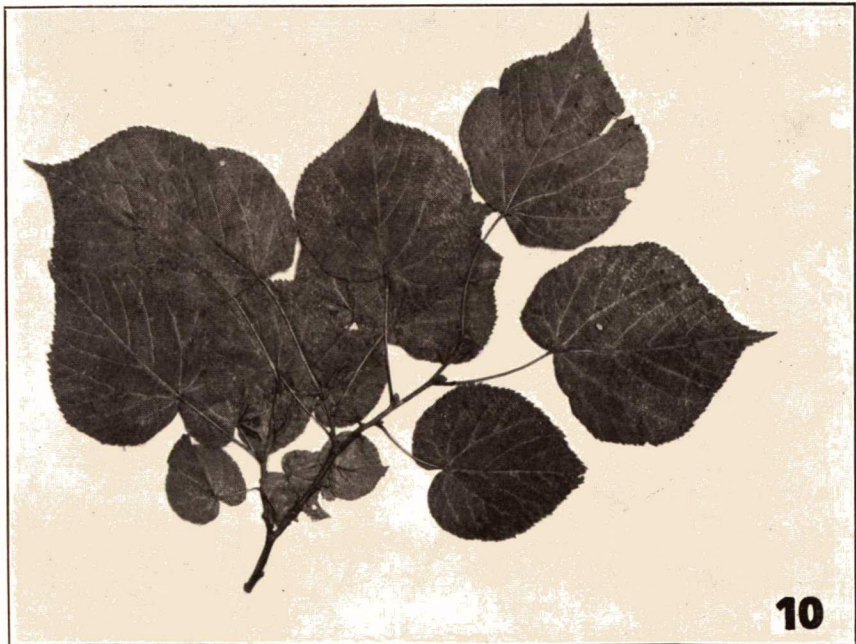
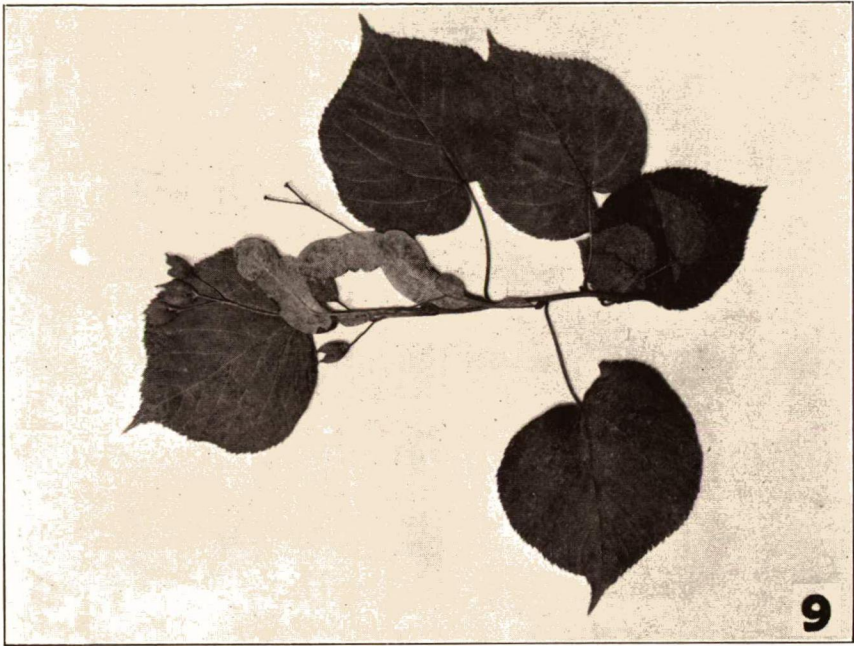

Győrffy : Zbóroi 100 hárs

Ifj. Kellner E. műint., Budapest

Györfy : Zbórói 100 hárs

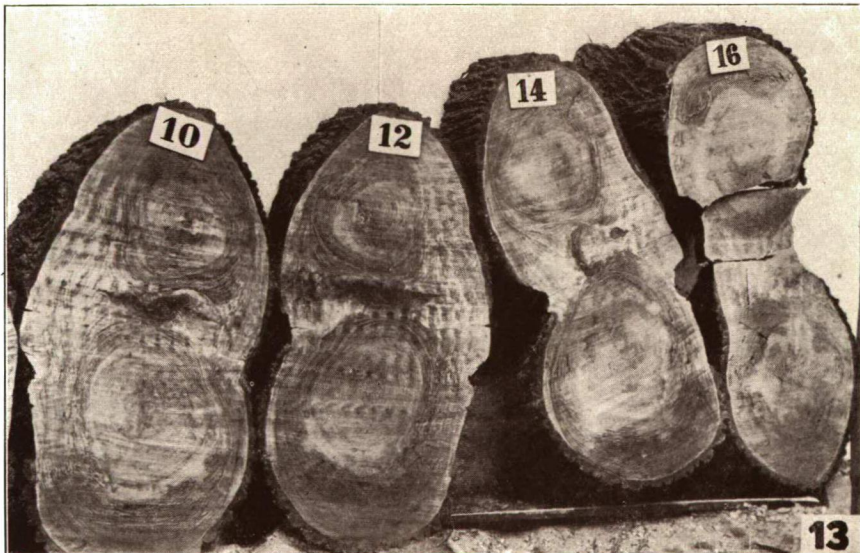

Györfy: Zbórói 100 hairs

Ifj. Kellner E. mütint. Budapest

Györfly: Zbóroi 100 hárs

Ifj. Kellner E. müint. Budapest

Taf. VI.

11. Phot. *Tilia Rákócziana* WAGN. nova sp. hybrida (*Tilia cordata* MILL. var. *rostrata* GÁY. et WAGN. × *T. platyphyllos* SCOP. × *T. argentea* DESF.)

Oberer Teil eines Früchte-tragenden Blattes. Der Schnabel des Fruchtknotens ist gut sichtbar. Fundort: Zbóro, „Rákóczische 100 Linden“ am 6. Aug. 1935 gesammelt von Prof. I. GYÖRFFY (Photogr. I. NAGY). Vergrössert.

Taf. VII.

12. Phot. Ein von Blitz getroffener Stamm, welcher dann im Juli 1935 abgesägt wurde. 2, 4, 6, 8 sind untere Teile des Stammes. Die Lindscheiben sind in Bartfa-Bardejov photographiert (vom Photoatelier M. STRAKOVA).
13. Phot. Diese Scheiben bildeten den oberen Teil des Stammes. (Photographiert von der Firma Photoatelier M. STRAKOVA, Bardejov).

Zbóróer 100 Linden.

***Tilia Rákócziana* Wagn. nov. hybr. et diversae formae
generis *Tiliae* in Zbóró (olim in Hungaria septemtrionali,
nunc in Československo)**

ab Prof^e I. GYÖRFFY (Szeged)
lectae

et ab D^{ro} JOANNE WAGNER (Budapest)
determinatae.

— Cum tabulis photographis III.-VII. —

Auctore: I. GYÖRFFY (Szeged)

— Deutscher Auszug. —

Im I. Teil gebe ich die kurzgefasste Geschichte der *Zbóróer* Ruine, welche ober dem Dorfe *Zbóró* (Comit. Sáros, im ehemaligen Ungarn, jetzt in Československó) auf einem Hügel liegt, und die des *Rákóczischen Kastells* im Dorf *Zbóró* (erbaut 1660, 1665).

Hier verweilte der Princeps Transsilvaniae GEORGIUS I^{us} de RÁKÓCZI sehr gerne, der mehrere seiner berühmten Briefe (1630—1648. XI.) folgenderweise datierte: „datum sub centum tiliis“.

Im ganzen sind noch immer 100 Linden vorhanden.

Im II. Teil teile ich die Resultate der Bestimmungen des Herrn Oberdirector i. P. Dr. Johann WAGNER (Budapest) mit; vergl. p. 114—115. *Tilia Rákócziana* nova sp. etc.

Im III. Teil (110—115.) beschreibe ich, wie mein Botanisches Museum in Besitz einer Scheibe eines vom Blitz erschlagenen Stammes gelangte.

Zahl der Jahresringe ist: 175. Sollte 300—310 sein. Aber eben das zeigt, dass die Nachkommen die Erinnerung an RÁ-

KÓCZI GYÖRGY immer in Evidenz gehalten haben: die zugrunde gegangenen Lindenbäume wurden durch neue ersetzt und immer so gepflegt, dass die Zahl 100 bleibt.

Im IV. Teil folgen Danksagungen, Tafelerklärungen.

Mit Dank erwähnte ich, dass diese meine Excursion mit der materiellen Unterstützung der *Rocketeller Foundation* durchgeführt wurde.

Zúzmók a zborói száz hársról.

Flechten von Zboró.

Írta: GALLÉ LÁSZLÓ (Szeged).
Von:

A szegedi Tudományegyetem Botanikus Múzeuma részére ft. ZSEBRÁCZKY GÉZA múzeum igazgató úr (Bártfa-Bardejov) a „száz Rákóczi hárs“ egyikéből két öreg hársfa korongot ajándékozott. A beárynyalt törzsű fásorból származó korongok héjkérgén lévő dús zuzmóvegetatiót Dr. GYÖRFFY István professor Úr megbízásából — átvizsgálva, azokon a következő kéreg-, lomb-, illetőleg gallytelepű, nagyrészt kosmopolita fajokat találtam:

Das Botanische Institut der Universität Szeged erhielt als Geschenk seiner Hochwürden des Herrn Museum-Directors Géza ZSEBRÁCZKY (Bártfa-Bardejov) von einer der „hundert Rákóczi-Linden“ zwei alte Lindenscheiben.

Indem ich die üppige Flechtenvegetation auf der Borke der aus einer Allée mit beschatteten Stämmen stammenden Scheiben — auf die Bitte des Herrn Professors Dr. I. GYÖRFFY — untersucht habe, habe ich an ihnen die folgenden, grösstenteils kosmopoliten Species von Krusten-, Laub- bzw. Strauchflechten gefunden:

- Anaptychia ciliaris L.
- Buellia myriocarpa fo. punctata Kbr.
- Candelaria concolor fo. granulosa Leight.
- Lecanora albomarginata Nyl.
- Pertusaria [globulifera (Turn.)?]
- Physcia virella (Ach.) Mer.
- Ramalina pollinaria Westr.
- Xanthoria parietina (L.) Th. Fr.